

ПРИНЦИПИ ПЕРЕГЛЯДУ СУДОВИХ РІШЕНЬ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРОЦЕСІ

У статті досліджується інститут перегляду судових рішень в адміністративному процесі. Автор зосередив увагу на з'ясуванні принципів перегляду судових рішень в адміністративному процесі, здійснив аналіз нормативно-правових актів, що містять принципи перегляду судових рішень в адміністративному процесі в Україні на сучасному етапі.

Ключові слова: адміністративний суд, справа адміністративної юрисдикції, принципи, перегляд судових рішень, адміністративний процес, судочинство.

**Ковбель Максим
Миколайович,**

суддя
Васильківського
міжрайонного суду
Київської обл.

Перегляд судових рішень в адміністративному процесі – це перевірка рішення суду нижчої інстанції, що здійснюється шляхом перегляду в апеляційному чи касаційному порядку, у формі перегляду судових рішень Верховним Судом України та провадження за нововиявленими обставинами. Питанню перегляду судових рішень в адміністративному процесі присвячено низку праць правознавців. Серед науковців, що досліджували це питання, слід виділити А. Боннера, В. Бринцева, І. Голосніченка, А. Єлістратова, І. Коліушко, О. Пасенюка, Н. Писаренко, Ю. Педька, Н. Саліщевої, А. Селіванова, Ю. Старілова, В. Стефанюка, М. Тищенко, Н. Хаманєвої, Д. Чечота та ін.

Разом із тим досі бракує досліджень питання принципів перегляду судових рішень в адміністративному процесі. Від прийняття Кодексу адміністративного судочинства України почала формуватися адміністративна юстиція в Україні й розвиток захисту прав, свобод та інтересів фізичних і юридичних осіб від порушень з боку публічної адміністрації. Однією з новел адміністративного процесу стало закріплення принципів адміністративного судочинства.

Принципи перегляду судових рішень в адміністративному процесі впливають із закріплених у ст. 7 Кодексу адміністративного судочинства України принципів адміністративного судочинства. Ці принципи закріплюють вихідні, нормативні положення, що

визначають зміст інституту перегляду судових рішень в адміністративному процесі і є критерієм правомірності поведінки учасників адміністративного судочинства.

Серед закріплених ст. 7 Кодексу адміністративного судочинства України принципів, що розповсюджують свою дію і на перегляд судових рішень в адміністративному процесі, фіксуються такі:

- верховенства права;
- законності;
- рівності всіх учасників адміністративного процесу перед законом і судом;
- змагальності сторін, диспозитивності та офіційного з'ясування всіх обставин у справі;
- гласності і відкритості адміністративного процесу;
- забезпечення апеляційного та касаційного оскарження рішень адміністративного суду, крім випадків, установлених Кодексом адміністративного судочинства України;
- обов'язковості судових рішень [1].

Як бачимо, серед принципів адміністративного судочинства наявний принцип забезпечення апеляційного та касаційного оскарження рішень адміністративного суду, крім випадків, установлених Кодексом адміністративного судочинства України, що фактично є основою для інституту перегляду судових рішень в адміністративному процесі.

Окремо зупинимося на цьому принципі адміністративного судочинства, адже він безпосередньо стосується питання перегляду судових рішень в адміністративному процесі. Цей принцип зафіксовано ст. 129

Конституції України, де закріплено забезпечення апеляційного та касаційного оскарження рішення суду, крім випадків, установлених законом. У Кодексі адміністративного судочинства України дублюється цей принцип. Так, ст. 13 Кодексу забезпечує право на апеляційне та касаційне оскарження рішень адміністративного суду, крім випадків, установлених Кодексом для осіб, які беруть участь у справі, а також осіб, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси чи обов'язки.

Апеляцією є спосіб оскарження судових рішень, які не набрали чинності, в суді вищої інстанції. Суд апеляційної інстанції переглядає законність та обґрунтованість рішень суду першої інстанції в межах апеляційної скарги. У разі встановлення під час апеляційного провадження порушень, допущених судом першої інстанції, які призвели до неправильного вирішення справи, суд апеляційної інстанції може вийти за межі доводів апеляційної скарги. Під час апеляції можуть досліджуватися нові докази, що не були досліджені в суді першої інстанції, з власної ініціативи або за клопотанням осіб, які беруть участь у справі, якщо буде визнано обґрунтованим ненадання їх до суду першої інстанції або необґрунтованим відхилення їх судом першої інстанції. Судом апеляційної інстанції не розглядаються позовні вимоги, що не були заявлені в суді першої інстанції.

Касацією є перевірка законності адміністративних судових рішень, що набрали чинності, у суді касаційної інстанції. Вищий адміністративний

суд України є судом касаційної інстанції в адміністративних справах. Підставами касаційного оскарження є неоднакове застосування судом (судами) касаційної інстанції одних і тих же норм матеріального права, що потягло ухвалення різних за змістом судових рішень у подібних правовідносинах або встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом.

Суд касаційної інстанції перевіряє правильність застосування судами норм матеріального та процесуального права, правової оцінки обставин у справі і не здійснює дослідження доказів, не може встановлювати та визнавати доведеними обставини, що не були встановлені в судовому рішенні, та вирішувати питання про достовірність того чи іншого доказу. Суд касаційної інстанції переглядає рішення судів у межах касаційної скарги, проте суд може встановлювати порушення норм матеріального чи процесуального права, на які не було посилення в касаційній скарзі [2, с. 15–17].

Зазначені принципи впливають з основних засад судочинства, визначених Конституцією України (ст. 8, 129 та ін.) [3], а також знайшли відбиття в низці інших законів (зокрема в Законі України «Про судоустрій і статус суддів» [4] закріплено принцип верховенства права, на основі якого відбувається організації судової влади та здійснення правосуддя в Україні).

Ці принципи тісно взаємопов'язані і становлять певну систему, при цьому кожен із них відіграє самостійну

роль і характеризує адміністративне судочинство як у цілому, так і окремо стадію перегляду судових рішень в адміністративному процесі.

Під час перегляду судових рішень в адміністративному процесі кожен принцип виконує свою роль в організації та діяльності адміністративних судів. Хоча діють вони в сукупності, оскільки мають на меті організувати судові органи та їх діяльність для забезпечення правопорядку й забезпечення захисту від посягань конституційного ладу, політичної й економічної систем, прав, свобод і законних інтересів громадян й інших соціальних цінностей.

Аналіз системи принципів перегляду судових рішень в адміністративному процесі дозволяє дійти висновку про демократичну основу самого адміністративного процесу. Ці принципи є втіленням концептуальних ідей (постулатів) інституту перегляду судових рішень в адміністративному процесі. Законодавець використовує ці принципи при формулюванні правил перегляду судових рішень в адміністративному процесі. А суди в свою чергу повинні застосовувати ці правила для розв'язання конфліктних правовідносин.

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (преамбула, ст. 6) містить низку принципів, що повинні застосовуватися при здійсненні перегляду судових рішень в адміністративному процесі:

- 1) верховенство права;
- 2) справедливий і відкритий судовий розгляд;
- 3) розгляд упродовж розумного строку;

4) незалежність і безсторонність суду;

5) публічність проголошення судового рішення [5].

Реалізацію на практиці зазначених принципів має здійснювати через свою діяльність Європейський суд з прав людини. Окремі з цих принципів закріплено і в Міжнародному пакті про громадянські та політичні права [6].

Вважаємо, що перелік принципів адміністративного судочинства, закріплений у ст. 7 Кодексу адміністративного судочинства України, які фактично є й принципами перегляду судових рішень в адміністративному процесі, може бути розширено. Так, у науці існує думка, що суд має можливість напрацьовувати у практиці здійснення судочинства й інші сталі підходи, які можуть набути статусу принципів. До таких, виходячи із завдань і спрямованості законодавства про адміністративне судочинство, відносять принципи процесуальної економії, добросовісності суду й учасників процесу, пропорційності тощо [7].

Значення принципів перегляду судових рішень в адміністративному процесі для практики полягає в тому, що їх втілення в життя надає якості правосуддю. Принципи перегляду судових рішень можуть застосовуватися суддями для тлумачення норм адміністративного судочинства при їх застосуванні та усуненні прогалин у них. Відхилення ж від цих принципів призводить до порушення права суб'єктів адміністративного процесу і, як правило, – до неправосудності судових рішень.

У разі відсутності більш конкретної норми принципи перегляду судових рішень в адміністративному процесі, що закріплені в Кодексі адміністративного судочинства України, можуть застосовуватися безпосередньо як нормами прямої дії. Проте таке застосування принципів перегляду судових рішень може призвести до того, що судові рішення і його мотивування не будуть зрозумілі для осіб, які не знають значення цього принципу. Тому недостатньо просто послатися на нього при вирішенні того чи іншого питання. Слід спиратися на наявні нормативні положення, що конкретизують принцип, і застосовувати його в судовому рішенні.

Наразі норми адміністративного процесу в Україні є такими, що динамічно змінюються та корегуються. Наявність принципів адміністративного судочинства в Кодексі адміністративного судочинства України стало результатом теоретичного моделювання вирішення публічно-правових спорів, запозичень із зарубіжного адміністративного процесу. Закладення принципів в законодавство України дозволило при прийнятті рішень суддями виходити з ситуації, коли окремі положення Кодексу адміністративного судочинства України не враховують усіх нюансів відносин, що реально виникатимуть на підставі цих норм. Відтак при застосуванні положень норм Кодексу адміністративного судочинства України слід виходити із завдань адміністративного судочинства і дотримання змісту його принципів.

Процес прийняття рішення за відсутності конкретного положення для

регулювання певних процесуальних відносин передбачає застосування судом принципів адміністративного судочинства. Так, зважаючи на конкретний принцип, при його застосуванні слід визначити норму, застосування якої впливає з цього принципу. Відповідно до цієї норми суд вирішує питання, тобто ним застосовується норма, реалізація якої впливає з принципу, адже не до всіх життєвих обставин можна застосувати сформульовані в тексті Кодексу адміністративного судочинства України норми. Застосовується норма, що логічно впливає (може бути застосована) зі змісту цього принципу.

Наслідком порушення принципів адміністративного судочинства, а відтак і принципів перегляду судових рішень в адміністративному процесі не буде скасування судового рішення. Таке стане можливим лише у випадках, коли порушення дає об'єктивну можливість для сумніву у правильності судового рішення, адже таке рішення не можна вважати правосудним і його належить у разі оскарження скасувати [7].

Тож підсумовуючи зазначимо, що під принципами перегляду судових рішень в адміністративному процесі слід розуміти визначальні ідеї, згідно з якими відбувається регулювання відносин, що виникають під час перегляду судових рішень в адміністративному процесі. Вони є основними вимогами щодо справедливого

перегляду і вирішення справ адміністративної юрисдикції.

Список використаних джерел:

1. Кодекс адміністративного судочинства України.: від 6 липня 2005 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 35–37. – Ст. 446.
2. Ківалов С. В. Принципи адміністративного судочинства України як основоположні засади формування адміністративної юстиції / С. В. Ківалов // Актуальні проблеми держави і права. – 2005. – Вип. 26. – С. 5–18.
3. Конституція України : Основний Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
4. Про судоустрій і статус суддів : Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 41–42, 43, 44–45. – Ст. 529.
5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : Конвенція Ради Європи від 4 листопада 1950 р. // Урядовий кур'єр від 17 листопада 2010 р. – № 215.
6. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: Прийнято резолюцією 2200 А (XXI) Генеральної Асамблеї ООН від 16 грудня 1966 р. // Документ ООН A/RES/2200 A (XXI) // Права людини. Міжнародні договори України, декларації, документи / упоряд. Ю. К. Качуренко. – 2-е вид. – К. : Юрінформ, 1992. – С. 36–58.
7. Науково-практичний коментар Кодексу адміністративного судочинства України / О. М. Пасенюк (кер. авт. кол.), О. Н. Панченко, В. Б. Авер'янов [та ін.]; за заг. ред. О. М. Пасенюка. – К.: Юрінком Інтер, 2009. – 704 с.

Ковбель М. Н. Принципы пересмотра судебных решений в административном процессе.

В статье исследуется институт пересмотра судебных решений в административном процессе. Автор сосредоточил внимание на выяснении принципов пересмотра судебных решений в административном процессе, осуществил анализ нормативно-правовых актов, содержащих принципы пересмотра судебных решений в административном процессе в Украине на современном этапе.

Ключевые слова: административный суд, дело административной юрисдикции, принципы, пересмотр судебных решений, административный процесс, судопроизводство.

Kovbel M. M. Principles of revision of court decisions are in an administrative process.

In the article the institute of revision of court decisions is probed in an administrative process. An author gave mind on finding out principles of revision of court decisions in an administrative process, carried out the analysis of normative-legal acts, containing principles of revision of court decisions in an administrative process in Ukraine on the modern stage.

Keywords: administrative court, matter of administrative jurisdiction, principles, revision of court decisions, administrative process, legal proceeding.

Стаття надійшла до редакції 12.09.2013